

JULRESÅ MED POTTASKA SOM LAST

Av John Blad

Ur LP 21 dec 2015

Att frakta pottaska till sjöss är ingen sinekur och kräver ständig vaksamhet och är en källa för oförutsedda händelser.

Ett annat och modernare namn är kaliumkarbonat med kemisk beteckning K_2CO_3 och är i det här sammanhanget avsett som jordförbättringsmedel.

Andra användningsområde finns som att sjuda såpa och att rena denaturerad blå- och rödsprit, en metod som faller utanför lagens rāmärken.

Den aktuella frakten som här ska behandlas gäller ett parti om ca 2000 ton pottaska som fått sitt ursprungliga namn genom läkning av träaska i lerpottor.

Lastplats Antwerpen, destinationen visade för de flesta bli en helt okänd hamn med det osannolika namnet Bluff och är geografiskt beläget längst söderut på Sydön, Nya Zeeland.

Femtio sjöfarare

Pottaskan var bara en del av lasten men den mest resurskrävande i form av specialbyggda slingerskott då partiet gick i bulk dvs. lös vikt.

Cumulus hette fartyget som tillhörde RABT vilket betyder Transatlantik Göteborg. Tillsammans med tre systerfartyg ingick dessa havens skönheter och vintundar i Götaverkens molnserie.

Besättningens numerär uppgick till femtio sjöfarare i olika befattningar, två kvinnor skötte salongen där befälhavaren och maskinchefen höll hov, på resorna fanns plats för tolv passagerare, dessa resor i snigelfart hade redan tappat mark mot flyget.

Stryk av råbarkade poliser

Som kuriosa kan nämnas att

författaren, tennisoraklet och på spåret domaren Björn Hellberg rest som passagerare med ett av Transatlantiks fartyg, M/S Kirribilli. Den utfärden drog ut på tiden och varade i femtiott (51) dygn och gällde olympiaden i Melbourne eller Mellis transatlanterna emellan. Årtalet var 1956.

I Antwerpen fick sjöfolket stryk av råbarkade poliser, detta händer i Evert Taubes eldarevalsen. Everts broder, Gunnar Taube hade strax före denna resa lämnat sin post som befälhavare på Cumulus och inträtt i pensionärernas led. På bryggan uppträdde Taube ofta okonventionellt klädd, i en fräsigt röd blazer med matchande plastrong eller en scarf med luxuös framtoning.

Gunnar Taube höll en tämligen jovialisk distans till sin besättning, vid avgångar och när lotsen lämnat kom ett kort samtal till maskinrummet, några väl valda ord som slutkläm kom "full rulle på båda"!

Varje resa till antiopodien tar sin rundliga tid, ett halvår varar seglatsen och detta blir min tredje tur ombord i Cumulus, mitt jobb är 3:e maskinist.

Den förestående expeditionen är olik de andra i så motto att vi går ut via Panamakanalen fvb till Nya Zeeland.

Blandat med tummelduns

Första hamn blir Curacao som är stor bunkerhamn i Västindien. I "Resan till Curacao" skildrar Povel Ramel de besvärligheter som kan uppstå när man färdas på Atlanten.

Tydligt hade man inmundigat genever blandat med tummelduns, deras fartyg Salenrederiernas hyperranka bananjagare "San Blas" dirridarrade ju rent förskräckligt, sådana problem hade vi inte i Cumulus, som en svan klöv hon vattnet i sjutton knops fart, i de hav vi färdades på, ett av dessa var Sargassohavet med enorma tångansamlingar som täcker stora områden men som inte hindrar modern sjöfart.

Att bunkra ett fartyg av Cumulus typ var inte helt lätt. Dieseloljan förvarades i dubbelbottnarna under lastrummen, tankarna, ett tjugotal av i runda tal en meters höjd saknade elektronisk avläsning och handpejling var det enda som stod till buds.

Våra motorer var ännu inte "förstörda" av tjockoljans demolerande inverkan, vår oljekvalitet var "gasolja", klart som vatten men svåravläsligt på pejlstickorna dessutom är gasoljan mycket skonsam i motorprocessen.

Kuggbanedrivna "mulorna"

En rederitjänsteman, Sven Klasgren, bördig från Lysekil och anställd på Tranatlantik skickade för några år sedan utdrag ur Cumulus positionsbok för 1958/59/60. Ur denna framgår att vi bunkrade på Curacao 5/12-1959 att Panamakanalen blev nästa anhalt på resan där de kuggbanedrivna "mulorna" drog fartygen på plats i slussarna.

Att det lackade mot jul hade vi i det närmaste glömt, tiden till sjöss är tämligen likartad. Den längsta etappen låg framför oss, på annandag jul 1959 gick vi till kaj i Auckland. Färden över Stilla havet kan beskrivas som en ren nöjeskryssning väderleksmässigt sett. Flagging över topp bjöd hamnmyndigheterna på och dagen var präglad av festivitas med kanonsaluter som kulmen.

Passerar man datumgränsen i Stilla havet mot väster kommer en dag att "försvinna" så och för oss. Ekonomipersonalen ville stryka julafton då denna är mest betungad för kockar, hökare och dess halvor.

Exotiska Mount Mangani

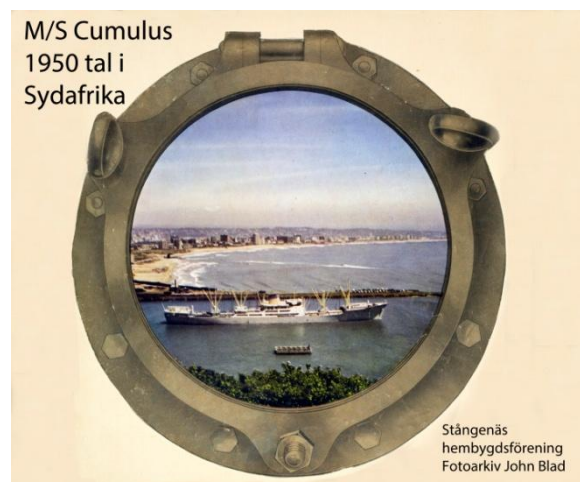
Istället var det juldagen som fick respass och därmed gick intjänat vederlag upp i rök! Tiden i Auckland blev lång, hamnarbetarna i den här delen av världen är inte effektiva och man älskar att strejka. Nyåret innebar än mera festligheter,

Auckland sparade inte på krut till kanonerna och fyrverkerierna kom stjärnbilden Södra korset att förblekna. Många av ombordarna tillbringade kvällen på Flying Angel sjömanskyrka med katolska förtecken, klubben bjuder på dans och förfriskningar allt under ordnade former. När klockan slog 24 presenterade man sitt eget fyrverkeri, ett stort antal tomtebloss brändes effektivt av i en fyndig avslutning på det gamla året.

Vår turlista bjöd på andra platser, vad sägs om exotiska Mount Mangani? Vidare till Wellington, vindarnas högsäte, nästa stopp hette Lyttelton på Sydön en utlöpare till mera välbekanta Christchurch.

Jag hade sedan några dagar haft tandvärk och här fanns chans att uppsöka tandläkare, så skedde, besöket hos dentisten blev en flop utan like. Denne man som påminde om en slaktare och hans förslag till tandterapi var kort och entydigt, det löd: *dra ut rubbet, sätt in löständer eller protes*, med det beskedet fick jag lomma iväg med svansen mellan benen.

På hemvägen mötte jag kapten Rinman, vår nye befälhavare som sporde om utgången av klinikbesöket, min utsaga rörande fallet var av förståeliga skäl färgad av invektiv mot den aktuelle mannen. Vår strikte kapten hade full förståelse för den uteblivna behandlingen och därmed gick var och en till sitt. Christchurch är bekant för sina vackra parker och känt som "slätterns trädgårdsstad"!

Bluff

Nästa plats, Bluff inom Invercargills område räknar Nya Zeeländarna som jordens sydligaste stad men det stämmer inte varken i ena eller andra ändan.

Varför hamnen fått sitt namn Bluff är obekant, landskapet påminner om Bohuslän, en gles skärgård med den stora ön Stewart Island kan ge lä när stormarna från Antarktis sätter till.

Av lasten återstod endast pottaskan, det nyckfulla vädret gjorde att lossningen drog ut till veckor. Partiet var som sagt fraktat i bulk och när vinden slog till blåste pottaskan bort och situationen när det var som värst kunde liknas vid snöstorm.

Ett annat fartyg, en stor svartmålad engelsk steamer förde samma last och samma problem, med deras besättning fick vi god kontakt.

Samhället Bluff bestod av en klunga hus, några affärer samt en pub i centrum. I slutningarna mot fjorden låg vackra villor omgärdade av prunkande grönska, hur är vintrarna här? Det sägs att kylan är mera intensiv på sydliga södra halvklotet än motsvarande breddgrad på norra hemisfären.

Nåväl, vi slapp att bli infrysta, klimatet var idealiskt för allt förutom att lossa pottaska.

"Den sömnige"

Vardagen kunde kanske synas trist på en plats som denna. Den bedömningen visade sig vara fel, fotboll och fågelskådning avlöste soffliggande och inaktivitet. Vi fick träna och spela på en finfin plan, målställningar saknades. Engelsmännen hade också funnit "the pitch" som man kallade planen. Snart spelade vi regelrätta landskamper, i början fick vi mycket stryk men det jämnade ut sig.

Domare tjänstgjorde i mån av tillgång, ingen ville döma, domaren blev helt enkelt bortrationaliserad och kamperna förlöpte utan bråk och kiv.

En motorelev organiserade fågelskådningen. Han var känd som "den sömnige" då han vid ett tillfälle påträffats sovande på en någorlunda vilsam plats i maskinrummet. Sömnbehovet är förklarligt då eleven även ägnade sig åt stjärnstudier och nattsömnen blev lidande för vår yngling vars astronomiska intressen tillfälligt fått vika för studier av endemiska fågelarter.

Kea är en papegoj fågel som sägs vara endemisk, kiwi är en annan, den flyger inte men är pilsnabb i flykten på land. Den vita australiska pelikanen med det allra längsta näbben hörde också till favoriterna bland ornitologerna.

Tyvärr hade gruppen föga framgång på sina exkursioner, men vad gjorde det, eleven var även botanist och lite pedagog och kunde på ett lättsamt sätt delade han med sig av sina kunskaper.

Kean är trots sitt vackra yttre en "bestialisk" rackare som går hårt åt boskapen. Näbben är sylvass, det är fårens njurar som är åtråvärda och som marodörer rider keorna på offrens ryggar och hackar tills de nått sitt mål. Attackerna sker nattetid och behandlingen frambringar rysningar vid blotta tanken!

Gamla oförrätter

På lördagskvällarna kunde sorgliga saker hända. Gamla oförrätter skulle göras upp och vad som såg ut som ett oskyldigt handgemäng fick oanade följder. Två av våra killar hade börjat fightas på en undanskymd plats i närheten av puben, stor publik följde skådespelet, den ene av kombattanterna var ny salongsuppassare.

Slim en motorman stod i andra "hörnan" och plockade poäng med raka vänstrar och salongskillen fick på trynet. I det skedet grep vår steward in, det skulle han aldrig ha gjort. En inföding, en maorier, stor som en höstack intervenerade, delade ut en råsop som däckade vår hökare, maorikillen förklarade att här sköter man sina mellanhavanden utan inblandning!

Omsider vaknade den misshandlade upp, stapplade ombord för egen maskin och saken syntes vara ur världen. På måndag kom budet att mannen avlidit och orsaken därtill är väl uppenbar?

Vad jag vet gjordes inga polisingripanden eller andra åtgärder som är brukliga vid så här grova våldsamheter. Fallet ventilerades en tid, rutinerna gick ganska snart tillbaka i uppkörda spår men blev säkert en milstolpe i de medverkandes medvetande.

Ballade aldrig ur

Fotbollslandskamperna fortsatte, nu var det vi molngubbar, som gick segrande ur matcherna. Eftermatcherna gick på puben där Harry Limes orkester spelade (Harry Lime, smeknamn på de engelska sjöfararna) Orkestern hade sex medlemmar som trakterade udda instrument.

Matskedar klapprade mot varandra, snatterpinnar brända i topparna, en triangel markerade takten, ofta sjöng man om Maggie Mae, en flicka som arbetade i Lime Street i Liverpool.

De engelska gentlemännen ballade aldrig ur, de bjöd på sig själva och spred gemyt. Prototypen som Harry Lime var den engelske (skotske?) chiefen. Han deltog inte i muntrationerna på puben men sågs dagligen promenera i samhället och uppåt sluttningarna. Klädd i six-pence (kaps), lumberjacka i brunt, golfbyxor samt ett spanskrör av bambu, synd att inga foton finns av denne man och de händelser som är relaterade här.

Många av ombordarna hade fått hemkänsla i Bluff, vårt besök gällde den finaste tiden under högsommaren i januari och februari men den 2:e feb. 1960 bar det av mot Brisbane i Australien.

Jag hade Slim och fågelskådaren/stjärntydaren som medhjälpare på 12-4 vakten i maskinrummet. Slim, en spefågel av format, gänglig som en humlestör såg till att vakterna avverkades i rask takt, resorna framåt gick finfint, mera om detta i nästa kapitel.

Sven Klasgren rederitjänstemannen, meddelade långt efteråt att satsningen på Nya Zeeland var en flop och lades ner efter hand.

John Blad

källor: NE och Focus